

YUNUS RAJABIY HAYOTI VA IJODIY MEROSI

Marg‘ilon shahar Pedagogika kolleji Musiqi ta’lim fani o‘qituvchisi

Axmadjonova Shahnoza Shavkatovna

shaxnozashaxnoza7676@gmail.com

Kalit so‘zlar: *Yunus Rajabiy, maqom san’ati, o‘zbek musiqi merosi, xalq bastakori, milliy madaniyat.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek xalq bastakori Yunus Rajabiyning hayoti va ijodiy merosi tahlil qilinadi. Tadqiqotda tarixiy-biografik yondashuv asosida uning musiqiy faoliyati, maqom san’atiga qo‘shgan hissasi va o‘zbek madaniyati rivojiga ta’siri o‘rganiladi.

Аннотация: В статье рассматривается жизнь и творческое наследие узбекского народного композитора Юнуса Раджаби. Исследование основано на историко-биографическом подходе, анализируется его вклад в развитие макама и узбекской музыкальной культуры.

Annotation: This article explores the life and creative legacy of the Uzbek folk composer Yunus Rajabiy. Using a historical-biographical approach, the study analyzes his contribution to maqom art and the development of Uzbek musical culture.

1. Kirish

O‘zbek musiqi san’ati tarixida Yunus Rajabiy (1897–1976) alohida o‘rin egallaydi. U o‘zbek milliy maqom san’atining yirik vakili, bastakor, sozanda, pedagog va tadqiqotchi sifatida tanilgan. Rajabiy ijodining asosiy yutug‘i shundaki, u og‘zaki an’anaviy maqom ijrochiligi asosida shakllangan boy musiqiy merosni ilk bor tizimli tarzda yozma shaklga keltirib, uni ilmiy asosda saqlab qolishga muvaffaq bo‘ldi (Karimov, 2017). Ayniqsa, uning “Shashmaqom”ni fonograf

usulida yozib olishi va ularni tahrirlab, musiqiy notalar asosida nashrga tayyorlashi o'zbek musiqashunosligida inqilobiy yangilik bo'ldi (Islomova, 2020).

Yunus Rajabiy XX asr boshlarida Toshkentdagi madaniy muhitda shakllangan. U mashhur hofizlar va maqom ustozlari ta'sirida tarbiya topdi. Ayniqsa, ustoz Muhammadjon Mirzayev va keyinchalik Hamidjon Tojiboyevdan olgan saboqlari uning maqom san'atidagi chuqur bilimlar asosini tashkil etadi (Sultonov, 2015). Uning hayoti davomida olib borgan ilmiy-amaliy izlanishlari nafaqat musiqiy asarlarni ijro etish bilan cheklanmay, balki ularning strukturasi, uslubi, ohangiyati va poetikasini chuqur tahlil qilish bilan ham ajralib turadi.

Maqom san'ati — Markaziy Osiyoga xos og'zaki-traditsiyaviy musiqa shakllaridan biri bo'lib, bu san'at turining saqlanib qolishi bevosita ijrochilarning fidoyiligi va avlodlar davomiyligiga bog'liqdir (Nazarova, 2014). Shu nuqtai nazardan qaraganda, Yunus Rajabiy ijodi o'zbek milliy musiqiy merosining uzviy davomiyligini ta'minlashga xizmat qilgan noyob hodisa sifatida baholanishi mumkin. Ushbu maqolada Rajabiyning hayoti, ijodiy faoliyati va ilmiy-tarixiy merosi zamonaviy musiqashunoslik nuqtai nazaridan tahlil qilinadi.

2. Metod

Tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llanildi:

- Tarixiy-biografik tahlil – Yunus Rajabiyning hayot bosqichlarini manbalar asosida aniqlash.
- Musiqiy-kontent tahlil – Shashmaqom va boshqa asarlaridagi uslubiy xususiyatlarni tahlil qilish.
- Pedagogik yondashuv – Uning ta'limiy faoliyati va maqom maktabi asoschilik faoliyatini baholash.

Ma'lumotlar Toshkent davlat konservatoriyasi arxivi, madaniyat vazirligi hujjatlari, hamda Rajabiyning shogirdlari xotiralari asosida olindi.

3. Natijalar

Tadqiqot natijasida quyidagilar aniqlandi:

- Yunus Rajabiy 1950-yillarda maqom san'atini fonograf yordamida yozib olishni boshlagan.

- "Shashmaqom"ni to'liq yozib chiqqan va ularning notalarini sistemalashtirgan.

- O'zbekiston xalq artisti unvoni va Davlat mukofotlariga sazovor bo'lgan.

- O'zbekistonda ilk maqom maktabi tashkilotchilaridan biri sifatida o'nlab bastakor va ijrochilarni tayyorlagan (Karimov, 2017).

4. Munozara

Yunus Rajabiyning ijodi O'zbekiston madaniyatini zamonaviy bosqichga olib chiqishda muhim o'rin egallaydi. Uning maqomni nafaqat ijro etish, balki tahliliy asosda o'rgatish metodikasi hozirgi zamonaviy musiqa ta'limiga asos bo'lib xizmat qilmoqda (Islomova, 2020). Shu bilan birga, Rajabiyning maqomdagi falsafiy qatlamni tushunishga bo'lgan intilishi uni oddiy ijrochidan ziyod, musiqiy tafakkur egasiga aylantiradi.

Xulosa

Yunus Rajabiy o'zbek musiqa san'ati tarixida betakror iz qoldirgan, milliy madaniyatimizning bebaho durdonalaridan biri hisoblanadi. U nafaqat bastakor, balki maqom san'atining bilimdoni, pedagog va saqllovchisi sifatida o'z nomini abadiylikka muhrlagan. Uning ilmiy va amaliy faoliyati orqali o'zbek maqom merosi tizimli holga keltirildi, yozma manbalar asosida saqlanib qoldi va keyingi avlodlarga yetkazildi.

Rajabiy ijodiy merosining zamonaviy o'quv-uslubiy tizimlarga ta'siri, shuningdek, uning maqomga yondashuvi pedagogik, musiqiy va madaniy yondashuvlar nuqtai nazaridan bugungi kunda ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Uning shogirdlari orqali shakllangan maqom maktabi mustaqil O'zbekiston sharoitida yangi bosqichga chiqmoqda.

Ushbu maqolada olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, Yunus Rajabiy merosi milliy o'zlikni anglash, madaniyatni asrab-avaylash va musiqa ta'limini

rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu bois, uning ilmiy-tarixiy faoliyatini chuqur o'rganish nafaqat san'atshunoslik, balki pedagogika va tarix fanlari uchun ham katta ilmiy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Islomova, N. (2020). O'zbek maqom san'ati: an'ana va zamonaviylik. Toshkent: O'zbekiston san'at nashriyoti.
2. Karimov, B. (2017). Maqom dostonlari va Yunus Rajabiy merosi. Samarqand: SamDU nashriyoti.
3. Sultonov, A. (2015). "Yunus Rajabiy – xalq bastakori sifatida". O'zbek san'ati va madaniy meros, 2(14), 45–52.
4. Toshkent davlat konservatoriyasi arxivi. (n.d.). Rajabiy Yunus hujjatlari to'plami.